

Honti László
(Budapest – Udine)

Mi az izafet? (Egy kis bűvárkodás a terminológiai zavarosban)

0. Az uráli nyelveknek a birtoklást kifejező szerkezeteit tanulmányozva egyre sűrűbben találok az *izafet*¹ terminus technicusszal. Használói – Bereczki (1992: 72) kivételével – nem definiálták, s – egy kivétellel (Jarceva 1990: 172) – a rendelkezésemre álló terminológiai szótárak sem határozzák meg, ezért meg kellett kísérelnem a kontextusból kihámozni, miről is van szó. Mivel az uráli nyelvek „izafetszerkezeteiről” nyilatkozók rendszerint a vizsgált uráli nyelvekkel szomszédos török nyelvek hatására meghonosított formának tekintik, turkológiai munkákhoz (is) kellett segítségért fordulnom.

Az „izafet” a birtokos jelzős szerkezetek egyike, s ez utóbbiakból az uráli nyelvek összesen négy típust ismernek (e tipizáláshoz vö. Fokos-Fuchs 1962: 74). Ezek pedig a következők:

(a) Morfológiailag a szerkezet egyik tagján sincs jelölve a birtokviszony; ide gyakran a szóösszetételek és az összetételszerű szókapcsolatok tartoznak, pl. m. *háztető*; md. „*утом кенки* ‘дверь амбара (букв.: амбар-дверь)’... В этих конструкциях обозначается не конкретная принадлежность предметов, а лишь видовое понятие...” (Cygankin 1978: 39; még vö. Keresztes 1990: 75); cser. *piñžö wujəšto* ‘a hegy tetején’ (Beke 1911: 184; még vö. az ott lévő jegyzetet); votj. „...*колхоз музьем* ‘колхозная земля’... определение обозначает признак по определенности, свойственный для неопределенного предмета, обладатель принад-

---

1 Róna-Tas András és Vásáry Istvánt kértem meg, hogy tájékoztassanak a török izafet lényegéről. Egybehangzó véleményük szerint nem indokolt e terminus technicus alkalmazása sem a török nyelvekben, sem az uráli nyelvekben (lásd 1.2.3.). Érvelésüket meggyőzőnek találtam, ezért legalább az uráli nyelvekről szólva idézőjelbe tettem e szakszót.

лежности, свойственный для неопределенного предмета, обладатель принадлежности как бы особо не подчеркивается. *Колхоз музъем* обозначает, что 'колхозная земля вообще', т. е. не земля одного какого-то единичного колхоза" (Vahrušev 1970: 85), *škola sad* 'школьный сад' (~ *škola-len sad-ez* 'сад школы') (Perevoščikov 1962: 78); zürj. *pīzan dera* 'скатерть; салфетка' (Beznosikova 2000: 199, 547); osztj. Vj *ni poŋiŋka* 'a nõ cipõje' (Honti 1984: 90); vog. *puŋk-sow* 'fejbõr' (Kálmán 1976: 111); szelk. *põt pīry* 'высота дерева' (Kuznecova et al. 1980: 187). A szamojéd nyelvek egy részében ez a típus – úgy tűnik – ismeretlen (vö. Tereščenko 1966a: 382, 1966b: 425, 1996c: 445–446, 1979: 113), vagy legalábbis ritka.

- (b) Csak a birtokos jelzõn van birtokviszonyt kifejezõ morféma (esetrag), pl. fi. *talo-n katto-∅* 'a ház teteje' (= m. **ház-nak tetõ-∅*); cser. *kuyiž-än əðər-∅* 'a király lánya' (Bereczki 1990: 35); osztj. Tra *târəs-nə jěŋka* 'a tenger vizébe' (Honti 1978: 136, 138); jur. *pa-ʔ hadeʔ-∅* 'смола дерева' (Tereščenko 1962: 83).
- (c) Csak a birtokszõn van jelölve a birtokviszony, mégpedig birtokos személyjellel, pl. m. *a ház-∅ tete-je*; osztj. Vj *rät-∅ əy-əl* 'az öregember feje' (Honti 1982: 155); vog. É *lū-∅ puŋk-ä* 'a ló feje' (Fokos 1960: 106); zürj. *kaŋe-∅ žugj-as* 'in Kätchens Schlinge' (Fokos-Fuchs 1962: 74).
- (d) Mind a birtokos jelzõn, mind a jelzett szõn van birtokviszonyt kifejezõ morféma, pl. m. *a ház-nak a tete-je*; cser. *kuyižä-n əðər-žə* 'a király lánya' (Bereczki 1990: 35); votj. *kolhoz-len muzjem-ez* 'земля колхозная' (Vahrušev 1970: 85); osztj. DN *tāras-nat wəχ-ət* 'das Geld des Kaufmannes' (Karjalainen – Vértes 1964: 17); jur. *na-kan meŋi-da* 'упряжные олени моего старшего брата (букв. брата-моего упряжные-его)' (Kim 1990: 101); jen. *keðer-ʔ koba-ða* 'шкура дикого оленя' (Kim 1990: 101).

1. Az „izafetszerkezet” mibenléte

Legelőször tehát azt kívánom tisztázni, mi is értendő az „izafetszerkezet” terminuson. Mivel nyelvcsaládunkban a török nyelvekbeli viszonyokra hivatkozva operálnak ezzel a fogalommal, én is elsősorban azokra a meghatározásokra vagyok tekintettel, amelyek főleg a török nyelvek viszonyait tárgyalva értelmezik, bár megpróbálok megtudni valamit az iráni izafetről² is, amelynek nyomán e fogalom meghonosodott a turkológiában.

1.1. Az izafet értelmezése a turkológiában

1.1.1. E fogalom legrészletesebb definíciójára a Jarceva szerkesztette enciklopédia megfelelő szócikkében bukkantam rá, amelynek nagy részét idézni is érdemesnek látom: „ИЗАФЭТ (от араб. аль-идāфату — добавление) – термин, обозначающий определенные типы атрибутивных конструкций в нек-ых иранских и тюркских языках... В тюркологии »И.« обозначает именные определит. сочетания, оба члена к-ых выражены существительными. Выделяется 3 типа И.: для первого характерно отсутствие морфологич. показателей связи компонентов (напр., азерб. *дәмир ганы* 'железные ворота', букв. 'железо ворота'), для второго — наличие при определяемом и аффикса принадлежности 3-го л. (напр. тур. *türk dil-i* 'турецкий язык'), для третьего — аффикс принадлежности 3-го л. при определяемом и аффикс род. п. при определении (напр., туркм. *ат-ин өлмүм-и* 'смерть коня'). Типы И. различаются не только оформлением, но и характером семантико-синтаксич. отношений между компонентами: определение в И.₁ характеризует определяемое по материалу, форме, полу, профессии и т. п., в И.₂ оно выражает неопредел. родовое понятие и значение его приближается к значению рус. относит. прилагательных; И.₃ выражает отношения принадлежности в широком смысле. Распределение функций между типами И. в разных тюркских языках не совпадает; в одном и том же языке разл. его типы могут употребляться как синтаксич.

---

2 Az iráni grammatikai fogalomtárba pedig az arab nyelvészetből került be.

СИНОНИМЫ” (Jarceva 1990: 172). E definíció szerint tehát a török nyelvek azon jelzői szókapcsolatait illelhetjük *izafet* névvel, amelyek morfológiailag jelöletlen, csak szemantikailag definiált, összetételszerű jelzős szerkezetet (1. típus) és morfológiailag jelölt birtokviszonyt fejeznek ki, s az lehet csak az egyik vagy akár mindkét tagon jelölve (2. és 3. típus).

1.1.2. A török nyelvekben jelentkező esetragos és esetragtalan birtokos szerkezeetről Menges (1968) is szólt röviden, amit még rövidebben foglalok össze. Ha a genitivusban álló rectum nem determinált, azaz határozatlan, akkor nincsen rajta rag, hanem ún. casus indefinitusban áll (ugyanígy Birturk–Fong 2001: 2). De az ún. rectum-regens szerkezet – amelynek a neve a szemitisztikai grammatikáírásban status constructus (avagy *idāfūt*) – szigorúan megköveteli a regensi funkció jelölését oly módon, hogy a birtokos szerkezetben (szükség szerint vagy egyes számú, vagy többes számú 3. személyű) birtokos személyjel (Px) csatlakozik a regenshez, amelyben világosan felismerhető – Menges (1968: 109–110) szavaival: – a generikus és az individuális, pl. oszm. *äv-∅ qapu-su* ‘the door of the house’, *äv-iη qapu-su* ‘the door of a house’, illetve – Birturk–Fong (2001: 2) megfogalmazásában: – a határozatlan és a határozott különbségtétele, pl. oszm. *bahçe-∅ kapı-sı* (‘garden gate-POSS’) ‘garden gate’, *bahçe-nin kapı-sı* (‘garden-GEN gate-POSS’) ‘the gate of garden’. — Róna-Tas András volt szíves egy hasonló témájú dolgozatomat elolvasni, s levélben felhívta a figyelmemet arra, hogy az *äv-iη qapu-su* a ‘ház’ határozottságát tükrözi, míg az *äv-∅ qapu-su* a ‘kapu’-ét.

Ezek szerint tehát az „izafetszerkezet” „Nomen-∅/Gen + Nomen-PxSg3/PxPl3” struktúrájú, vagyis az idézett enciklopédia első értelmezése Menges felfogása szerint nem fér bele az izafet fogalmába (s ez lényegében összhangban van az uráli nyelvekben jelentkező birtokos szerkezetek minősítésével, lásd alább).

1.1.3. Comrie (1981) a török nyelvek birtokos szerkezeteinek négy típusáról tud, de ha jól értem szavait, a „Nomen-Gen + Nomen-PxSg3/PxPl3” típusra, vagyis az (a)-ra korlátozva értelmezi az izafetet:

(a) A törökségi nyelvekben a birtokos szerkezetben a birtokos genitivusban áll, a szerkezet fő tagján pedig birtokos személyjel van, amely kongruál

a birtokossal, pl. tat. *kamilä-neŋ ul-ə* 'Kamilä's son', szó szerint: 'Kamilä-Gen son-PxSg3'. Ugyanez a szerkezet használatos az 1. és 2. személyű birtokossal is, amennyiben a birtokoson van a hangsúly, pl. *min-em kitab-əm* 'my book', vagyis: 'I-Gen book-PxSg1'. Ha nincs hangsúlyozva a birtokos, akkor természetesen maga a birtokos személyjel is elegendő, pl. *kitab-əm* 'my book'. „In addition to this basic construction, traditionally called the izafet, there are three further constructions that are found in Turkic languages” (Comrie 1981: 78). Ezek pedig a következők lennének:

- (b) Meglehetősen ritka, amikor a birtokos genitivusban áll, de a birtokszón nincs birtokos személyjel, ez az 1. és a 2. személyű személyes névmási birtokosra korlátozódik, pl. beszélt nyelvi tatár *min-em kitap-∅* 'my book'.
- (c) A névszók egyikén sincs jelölve a birtokviszony, ez igen ritka, s főleg olyankor jelentkezik, amikor a jelző arra utal, hogy valami valamiből van csinálva, pl. tat. *altən-∅ kəlgan-∅* 'golden feather-grass'.
- (d) A leggyakoribb szerkezet: „the adjunct noun takes no suffix, but the head noun takes the appropriate possessive suffix”, pl. tat. *tukaj-∅ sigər-lär-e* 'Tukaj's poems' (Comrie 1981: 78).

1.1.4. Összefoglalva: A Jarceva szerkesztette kötet szerint a török izafet olyan jelzős szerkezet, amelynek tagjai főnevek, amelyek mindegyike lehet morfológiailag jelöletlen vagy jelölt (ez utóbbi esetben genitivusraggal, illetve 3. sz. birtokos személyjellel), illetve csak az egyik főnév jelölt (a birtokszó 3. sz. birtokos személyjellel). Menges szavai megengedik azt az értelmezést is, hogy az olyan birtokos szerkezet is izafet, amelyben genitivusragos személyes névmás a birtokos. Comrie értelmezésében az olyan jelzős szerkezet minősül izafetnek, amelyben a birtokos genitivusragos, a birtokszó megkapja a megfelelő személyjelet, de az olyan, 1. és 2. személyű birtokosra utaló szerkezet is, amelyből hiányzik a személyes névmási birtokos, a birtokszón azonban rajta van a megfelelő személyrag. E nézeteket az uráli nyelvekre adaptálva pl. a fi. *rautatiet*, *puutalo* (Jarceva), az *isän poika* (Jarceva), a fi. *minun poikani* (Menges, Csató-

Johanson), a *poikani* (Comrie), a m. a *vasút, faház* (Jarceva), a m. *az apának a fia és a fiam* (Comrie) „izafet” lenne, de a fi. *rautatiet, puutalo* és az *isän poika*, a m. a *vasút, faház, az apa fia és az én fiam* már nem (Comrie). Menges és Birturk–Fong nem minősíti a fi. *rautatiet, puutalo* és a m. *vasút, faház* típusú szerkezetet, de erre csak következtetni lehet.

1.2. Az iráni nyelvekben – a számomra elérhető szakirodalom szerint – az a jelzős szerkezet izafet, amelyben a szerkezet főtagja partikulával van jelölve.

1.2.1. „В иранистике термин »И.« обозначает соединение определяемого с постпозитивным определением при помощи энклит. показателя, присоединяемого к определяемому и восходящего к относит. местоимению 'который'. В перс., тадж. и ряде других языков показатель неизменяем, напр. тадж. -и: *китоб-и хуб* 'хорошая книга', *китобох-и хуб* 'хорошие книги'” (Jarceva 1990: 172; még vö. Haider–Zwanziger 1984: 137). „Modern Persian *ezāfe* is a term employed by grammarians to describe a variety of constructions in this language that consist of a noun followed by an enclitic particle *-i* followed by a noun, or adjective, or adverb, or infinitive, or a pronoun. These adjuncts are interpreted as attributive... *āb-i garm* (adj.) (water-*i* hot) 'hot water'... *kitāb-i ḥasan* (pr. noun) (book-*i* Hasan) 'Hassan's book'...” (Haider–Zwanziger 1984: 160).

1.2.2. Egy nemrég megjelent turkológiai tanulmánykötetben (Johanson–Csató 1998) több helyütt is van szó utalásszerűen a török izafet jelenségéről, amelyet perzsa hatásnak tulajdonítanak. „Persian-type Nominal Phrases... The Persian nominal phrase has the basic structure head + modifier. Whether the modifier is a noun or an adjective, the relationship between it and the head is signalled by the suffixation of a so-called *izāfat* (izafet) marker to the head noun... Nominal phrases constructed on the Persian model took Turkish suffixes, as required, attached to the right-most item, which was more often than not an adjective. They could also be incorporated within a Turkish genitive-possessive construction, as shown in the following nineteenth-century example: *devlet-i aliyemizin bidāyet-i zuhūrundan beri* 'since the beginning of the emergence of our exalted state'”

(Kerslake 1998: 200–201) (vö. *devlet-i* 'állam(i)' *alṭayemizin* 'felemelkedésünknek a...' *bidāyet-i* 'kezdet(i)' *zuhūrundān* 'megjelenés', *beri* 'óta').

1.2.3. Az izáfet lényegét az általam tanulmányozott irodalom alapján nem sikerült a magam számára megnyugtatóan tisztáznom, ezért Vásáry István turkológustól kértem segítséget. A tőle kapott levélbeli információt az alábbiakban részben a saját szavaimmal, de idézőjelbe téve foglalom össze:

„Az *izáfet* eredendően az arab nyelvtan fogalma, melyet a perzsák az iszlám felvétele után átvettek (akárcsak az egész arab nyelvtan kategóriáit) és a törökök ugyancsak. Már a perzsában is mást jelentett, és a törökben is mást. Az arab *izáfa/izáfat* szó jelentése 'csatolás, kapcsolás, hozzáfűzés', grammatikai terminus technikusként a birtokos szerkezetet vagy status constructust jelölte. Két szónak olyan kapcsolatáról van itt szó, amelyben az első szót a második határozza meg közelebbről. Az első neve *al-muzáf* 'a csatolt, a kapcsolt', a másodiké *al-muzáf ilayhi* 'a főnév, amelyhez az első szó kapcsolódik'. A második szó genitivusban van. Az *izáfat*-kapcsolat olyan erős, hogy a birtok (*muzáf*) jelzője (*muzáf ilayhi*) csak a birtok után állhat, pl. *bintu'l-maliki* 'a király lánya'. – A perzsában az *izáfa* terminust szintén alapvetően a birtokos szerkezetre használták, de sok másra is, így a jelzős szerkezetre is. Bár az arab terminust átvették, de tulajdonképpen a perzsa birtokos szerkezet teljesen más, mivel itt a birtokot követi egy *-i*, s a birtokos nincs genitivusban, pl. *dukhtar-i malik* 'a király lánya'. A perzsa grammatikákban részletesen ki vannak dolgozva a különböző *izáfa*-szerkezetek. – A törökök a 11. század után arab és perzsa minták alapján elkezdték a különböző török nyelveket leírni, s az arab–perzsa *izáfet* terminust (ez a szó mai törökországi török kiejtése) használták a birtokos szerkezetek jelölésére, de a törökben a birtokos szerkezet, akárcsak a finnugorban, egészen más volt, mint az arabban vagy perzsában. Már az oszmánli kor végén (az első világháborút megelőző időszakban) készült nyelvtanokban is, és különösen amióta a törökországi törökök megismerték a modern európai tudományosságot, az *izáfet* terminust alapvetően a török irodalmi nyelvben is használt perzsa izáfetszerkezetekre alkalmazzák, és az eredeti török birtokos szerkezetet már – nagyon helyesen – nem jelölik ezzel a szóval (én emeltem ki; H. L.). – A török nyelvekben 'az apa- $\emptyset$ fi-a', 'az apá-nak a fi-a' történetileg teljesen független az arab–perzsa izáfettől, egyszerűen csak

átvitték a terminus technicust erre a szerkezetre, noha a perzsára sem igaz, hogy a főtag tükrözné a birtokviszonyt. – Tehát az *izáfet* terminus technicus használata a török birtokos szerkezetre a mai leíró török nyelvtanokban nem helyénvaló, s így nem egyéb, mint az arab–pezsa grammatikai hagyomány makacs továbbélésének jele.”

2. Az *izafet* értelmezése az uralisztikában

Csak az utóbbi évtizedek uralisztikai kutatásában találkozni az *izafet* terminussal, értelmezése itt sem egységes. A továbbiakban leginkább csak az előző pontban idézett nézetek szerint „*izafetnek*” minősülő szerkezetekkel foglalkozom, mert ezek kapcsán merült fel az uralisztikában a gondolat, hogy azon uráli nyelvekben, amelyek ismerik az ilyen birtokos jelzős szerkezetet (vagyis azt, amelyben a főnévi birtokos birtokszava 3. személyű birtokos személyjelet kap), a velük érintkező török nyelvek hatására honosodott meg.

2.1. Ismereteim szerint a birtokviszonyt a főtagon is jelölt birtokos szerkezetről nyilatkozó kevés magyar kutató közül csak Bereczki fogalmazta meg, mit is ért rajta: „In den finnougri-schen Sprachen, auf die die Turksprachen einwirkten, findet sich überall die sogenannte »izafet«-Struktur, d. h. im Possessivsyntagma muß der Besitz mit dem Possessivsuffix der 3. P. Sg. versehen werden” (Bereczki 1992: 72). Sem Beke, sem Rédei nem értelmezte az „*izafetet*”, dolgozataik példaanyagából azonban látható, hogy ők is a „birtokos jelzői főnév- $\emptyset$ /Gen + birtokszó-PxSg3(/PxPl3)” szerkezetet minősítették ilyennek. Bereczki (1983b: 65, 1984: 308), aki a magyarok közül a legtöbbet foglalkozott ezzel a kérdéssel, a volgai és a permi nyelveket, valamint a magyart említi olyanként, amelyek alkalmazzák az „*izafet*” szerkesztésmódot, vagyis amikor legalább a birtokszó tükrözi morfológiailag a birtokviszonyt; de megjegyzi, hogy a magyar kivételével e nyelvek az eredeti finnugor, tehát a birtokos személyjel nélküli szerkezetet is alkalmazzák (Bereczki 1984: 308, 1992: 72, 1993: 512).

2.2. Vahrušev (1970: 80–81) szerint elsőként Pozdeeva (1949: 3) használta a votjakkal kapcsolatban (de, azt hiszem, talán egyáltalán az uráli nyelvészetben is) az *izafet* terminust. Van, aki szerint a votják „izafetszerkezetben” a birtokos jelzőnek genitivusban kell állnia, és a birtokszónak birtokos személyjelet kell tartalmaznia (így Alatyrev 1970: 11). Vahrušev azonban (ugyancsak a votják esetében) mintha nem látszana ilyen szigorúnak, ti. „izafet”-nek nevezi mindazon szerkezet típusokat, amelyekben a szerkezetnek legalább az egyik tagján, a birtokos jelzőn tükröződik a birtokviszony (Vahrušev 1970: 78–79). Végül megjegyzi, hogy a mindkét tagján jelölt szerkezetet nevezik a turkológusok „török izafetnek” avagy a „harmadik típusú izafetnek” (Vahrušev 1970: 95; ehhez vö. Jarceva 1990: 172, Majzel’ 1957).

2.3. A szelkup nyelvjárások birtokos szerkezeteiről szólva Kim expressis verbis csak azt a szerkezetet minősíti így, amelyben a birtokszó jelölt: „Конструкции со вторым компонентом в посессивной форме передают взаимную неразрывную связь между посессором и объектом посессивности и близки по своему строению к изафетным сочетаниям в тюркских языках...” (Kim 1990: 101).

E rész lezárásaképpen megfogalmazom, mely uráli nyelvi szerkezeteket tekintem „izafetnek”: az olyan birtokos szerkezetet, amelynek birtokosa (jelzője) főnév vagy nem személyes névmás, és birtokszava (a jelzett szó) főnév, továbbá legalább a főtagon (vagyis a birtokszón) morfológiailag (3. személyű birtokos személyjellel kifejezve) tükröződik a birtokviszony. A birtokos jelző is tartalmazhat a birtokviszonyra utaló morfémát, mégpedig genitivusragot vagy annak funkcionálisan megfelelő (legalább történetileg) adverbialis casusragot. Így nem tartozik az uráli „izafet” kategóriájába az a szerkezet, amelyben csak a birtokos jelző tartalmaz az ilyen viszonyt kifejező morfémát, tehát pl. a fi. *talo-n katto-Ø* ‘a ház teteje’ nem az „izafet” képviselője, a m. *a ház-Ø tete-je* és *a ház-nak a tete-je* viszont igen. Tehát az uráli nyelvekben a „Nomen-Ø/Gen/Adv + Nomen-PxSg3/PxPl3” szerkezetet tekinthetjük „izafetnek”, ha a birtokos nem személyes névmás, s ez a Jarceva-féle csoportosításban a 2. és a 3. típusnak felel meg (Jarceva 1990: 172).

2.4. Most pedig vegyük szemügyre, mi a helyzet az egyes uráli nyelvekben vagy nyelvcsoportokban. — Az alábbiakban az „izafetszerkezetű” példákat „(a)”, a nem „izafetszerkezetűeket” „(b)” pont alatt sorolom fel.

2.4.1. Volgai nyelvek

2.4.1.1.

(a) Ha a mordvinban a (főnévi és névmási) birtokos jelző genitivusragos, akkor a birtokszó gyakran tartalmaz birtokos személyjelet (Bartens 1999: 105). Ha a birtokos jelző határozott, azaz személynév vagy postarticulussal ellátott köznévi (Feoktistov 1963: 32–58), a birtokon rendszerint a megfelelő számú és személyű birtokos személyrag található, pl. E *kudo-nok prá-zt*, M *kudə-ńkə-ń prá-snə* 'a házunk tetői' (Keresztes 1990: 75), E *fejfer-em vajgele-ze* (~ *-st*), M *šfíre-žėń vajgel'-ec* (~ *-nza*) 'голос(a) дочери (моей)' (Cygankin 1980: 193–194), E *mokšo-ń kardaz-zo* 'der Hof des Mokscha' (Bereczki 1984: 308).

(b) De az is lehetséges, hogy a genitivusragos birtokost birtokos személyjel nélküli birtokszó követi, pl. E *kiska-ń šel'me-∅* 'глаз собаки', *kolhoz-oni mašina-∅* 'машина колхоза', *čora-ń vajgel'-∅* 'голос мужчины' (Cygankin 1978: 38–39).

2.4.1.2.

(a) A cseremiszen „Általában véve a birtokviszonyban a genitivusban álló birtokos után következik a harmadik személyű birtokraggal ellátott birtok”, pl. *kol-ən lem-žə* 'a hal levese', *lepeńə-n šuld^or-žo* 'a lepke szárnya', *kek-ən jal-žə* 'a madár lába' (Beke 1911: 183), *wät ə-n marə-žə* 'der Ehemann der Frau', *ača-n ergə-že* 'the father's son' (Bereczki 1984: 308), *revolucijə-n jük-šə dene* 'голосом революции' (Pengitov 1961: 49–50), de hiányozhat is a birtokos személyjel.

(b) Ha a birtokos genitivusban van, akkor Kangasmaa-Minn szerint a birtokszón akár lehet birtokos személyjel, akár hiányozhat is, pl. *tudə-n surt(-šo)* 'his house', *šorək-ən jol(-žo)* 'the sheep's leg', még vö. *Šakar-ən ki dš-šte-∅* 'in Šakars Hand' (Alhoniemi 1993: 50), *üstel-∅ jol-∅* 'the table leg' (Kangasmaa-Minn 1984: 121–122), *awam-∅ pələš-∅* 'anyám füle', *toləžə-n erge-∅* 'a hold fia' (Beke 1911: 184).

2.4.2. Permi nyelvek

2.4.2.1.

- (a) Ha a votjában a főnévi birtokos birtokviszony jelölésére alkalmas esetraggal van ellátva, akkor a birtokszó gyakran tartalmaz birtokos személyjelet (vö. Vahrušev 1970: 87, 99), amely csak bizonyos szűk szemantikai kategóriába tartozó főnevek esetében maradhat el, mégpedig főleg azoknál, amelyek az ember valamilyen szerves tartozékait (rokonságának tagjait, testi és lelki alkotóelemeit, társadalmi csoportjait) jelölik (Vahrušev 1970: 100–101, Bartens 1999: 119), tehát ez utóbbi a (b) csoportba tartozik. E votják szerkezetben „определение обозначает признак по принадлежности, свойственный для определенного предмета, обладатель принадлежности как бы особо выделяется” (Vahrušev 1970: 85). Ha a birtokviszony a birtokszón birtokos személyjellel jelölve van, a birtokos általában csak akkor lehet nominativusban, ha az névmás. Pl. *korka-len l'ipet-ez* 'крыша дома' (Perevoščikov 1962: 80), *kolhoz-len muzjem-ez* 'земля колхозная' (Vahrušev 1970: 85) — (b) *Koľa-len ml'kiđ-∅* 'настроение Николая' (Vahrušev 1970: 86).

2.4.2.2.

- (a) Ha a zürjénben a főnévi birtokos birtokviszony jelölésére alkalmas esetraggal van ellátva, akkor nyelvjárásonként eltérő mértékben teszik ki a birtokos személyjelet (Sel'kov 1967: 51, Bartens 1999: 95, 118–119), de gyakori a birtokos személyjel nélküli birtokszó akkor is, ha genitivusi főnév a birtokos (Bartens 1999: 93, 95, 118–119). A genitivusragos birtokos jelző fókuszban van (Lytkin 1955: 140–141). Ha a birtokviszony a birtokszón birtokos személyjellel jelölve van, akkor a főnévi birtokos rendszerint nominativusban van (Fokos-Fuchs 1962: 74). Pl. *kaťe-∅ žugjas* 'in Kätchens Schlinge' (Fokos-Fuchs 1962: 74), *saldatjos-len jurjas-is* 'a katonák feje' (Bereczki 1983b: 214)
- (b) *vengerskej narod-len prazdnik-∅* 'праздник венгерского народа' (Serebrennikov 1955: 12–13).

2.4.3. Obi-ugor nyelvek

2.4.3.1. Ha az osztjákban főnév a birtokos, akkor az legtöbbszörre jelöletlen (nem lévén genitivusa), a jelzett szó azonban olykor felveszi a 3. sz. birtokos személyjelet.

(a) Ha egyáltalán jelölve van a birtokviszony, akkor az legtöbbszörre csak a birtokszón lévő 3. személyű birtokos személyjellel történik, amely a birtokost állítja fókuszba (az északi osztjákra vö. Nikolaeva 1999: 367), ha azonban a birtok többes számú, rendszerint az abszolút paradigma számjele és nem a birtokos paradigma számjele jelöli ezt, tehát a birtokszó nem tartalmaz birtokos személyjelet, pl. Vj *rät-∅* *ɔγ-əɪ* 'az öregember feje' (Honti 1982: 155), Tra *törəm-∅* *äj pǎγ-əɪ* 'az isten kisebbik fia', Sal *ämpam-∅* *sěj-ət* 'a kutyám hangja' (Honti 1984: 90), DN *tǎras-∅* *wǎχ-ət* 'das Geld des Kaufmannes' (Karjalainen–Vértes 1964: 17), Šer *ma wəšem-∅* *ij šup-ət* 'városom egyik fele', Kaz *məjpər-∅* *pǎnt-əɪ-a* 'a medve nyomára', *χǎnti χə-∅*, *χǎnti ne-∅* *wəɫəps-əɪ* 'az osztják férfi(ak) és az osztják nő(k) élete', Kaz *ašəm-∅* *jaj-ɪ-aɪ* 'apám bátyjai' (Honti 1984: 90). Az *n* elemű locativusrag szerepelhet ritkán genitivusi funkcióban, tehát a főnévi vagy névmási birtokos jelző lehet locativusragos; ilyenkor a főnévi birtokos jelző birtokszaván lehet birtokos személyjel, de ekkor sem kötelező, míg a személyes névmási birtokos jelző birtokszaván van – mint mindig –, pl. DN *tǎras-na-t³* *wǎχ-ət* 'das Geld des Kaufmannes' (Karjalainen–Vértes 1964: 17), Vj *jǒγ-ən-pə kət-əɪ* 'az ő keze is' (Honti 1982: 155), Tra *tǎrəs-nə jǐŋk-∅-a* 'a tenger vizébe' (Honti 1978: 136, 138).

(b) Sokkal gyakoribb az az eset, amikor a főnévi birtokos jelzős szerkezetben a főtag nem kap birtokos személyjelet, pl. Vj *mä äŋim-nə sem-∅-öγ* 'bátyámnak a szeméből' (Honti 1982: 137), *ni-∅* *poŋiŋka-∅* 'a nő cipője', Tra *kǒrəŋ wǎjəγ-∅ wǎɫə təγəj-∅-a* 'a jávorszarvas lakhelyére', *kār-∅* *sǒŋa-t(!)*, *nǎwi-t(!)* 'a rének bőre, húsa (tkp. a rén bőrök, húсок)', Sal *petuχ-∅ pǒjtaŋk-ət(!)* 'a kakas szárnyai', Šer *wəš-∅ kattəŋ-∅-a* 'a város

---

3 A *tǎras-na-t* 'des Kaufmannes' *-na-t* eleme a locativus *nə* ragjából és az abszolút paradigma *t* többesjeléből áll (erről a kérdésről ld. Fokos-Fuchs 1967: 3, még vö. Karjalainen–Vértes 1964: 265–267 és Honti 1992: 264, 1993: 136–137).

kikötőjéhez', Kaz *asəm-∅ jaj-ət(!)* 'apám bátyjai', *məjpər-∅ jəš-∅* 'a medve útja' (Honti 1984: 90).

2.4.3.2. A vogulban csak a nominativusi (tehát alapalakban lévő) névszó szerepelhet birtokos jelzőként; a szerkezet fő tagja csak akkor vesz fel birtokos személyjelet, ha a birtokos ki van emelve (Rombandeeva 1973: 64), pl.

(a) É *lū-∅ purŋk-ä* 'a ló feje' (Fokos 1960: 106), *χār-ōjka-∅ puki-te* 'der Bauch des Renstiers', *ūlpa-∅ talχ-e* 'der Wipfel der Zirbelkiefer' (Kálmán 1976: 65).

(b) É *ātam-∅ wilt-∅* 'лицо отца' (Rombandeeva 1973: 64).

2.4.4. A magyar irodalmi nyelvben kötelező jelleggel kap a főnévi és a nem személyes névmási birtokos jelzős szerkezet főtagja is (természetesen a személyes névmási birtokos jelzős is, de az nem „izafetszerkezet”!), azaz a birtokszó egyes számú 3. személyű személyjelet, pl.

(a) *az apa-∅ ház-a* ~ *az apá-nak a ház-a*, *a ház-∅ tete-je* ~ *a ház-nak a tete-je*, *annak a ház-a*.

2.4.5. Szamojéd nyelvek⁴

A szamojéd birtokos szerkezetekre vonatkozóan csak gyér utalásokat találtam a szakirodalomban. Ezek szerint e nyelvekben a possessiv szerkezetben a birtokos jelző állhat genitivusban, ez fejez ki tényleges possessiot. Ha a birtokos jelzőnek nominativusi az alakja, akkor az valamilyen tulajdonságot (pl. színt, méretet) jelöl (Tereščenko 1956: 63, 1962: 83, 1967: 236). Azonban meg kell jegyezni, hogy a genitivusrag eltűnőben van az északi szamojédból (ld. Joki 1971: 1–4). „Конструкции со вторым компонентом в посессивной форме передают взаимную неразрывную связь между посессором и объектом посессивности и близки по своему строению к изафетным сочетаниям в тюркских языках” (Kim 1990: 101). Ha a birtokviszony a birtokszón (is) tükröződik: „...изафетные сочетания имеют существенные отличия от притяжательных же

---

4 Mivel a szamojéd adatok nem mindig könnyen hozzáférhetők, az értelmezést megkönnyítendő legtöbbnyire mellékelek szójegyzéket a példaanyaghoz.

словосочетаний, построенных на основе несогласованной определительной связи. При их помощи выражаются не просто принадлежностные отношения, а особо конкретизированные, логически подчеркнутые” (Tereščenko 1973: 45, még vö. 42). A birtokos személyjel nélküli és a birtokos személyjeles (tehát az „izafetnek” minősülő) szerkezet közti különbségről Tereščenko (1973: 42–44) ad rövid tájékoztatást.

2.4.5.1.

(a) A jurákban legtöbbször akkor járul birtokos személyjel a birtokhoz, ha az nominativusban, accusativusban vagy genitivusban van (Tereščenko 1973: 42), pl. *ńa-kan meŋi-da* ‘упряжные олени моего старшего брата (букв. брата-моего упряжные-его)’ (Kim 1986: 55, 1990: 101)

(b) *ħaeradrʔ-∅ ińa-∅* ‘луч солнца’ (Vahrušev 1970: 96–97), *pa-ħ hadeħ-∅* ‘смола дерева’ (Tereščenko 1962: 83). (Vö. *ńa* ‘дерево’, *ħarǎd* ‘дом’, *ħǎdǎʔ* ‘Harz’, *ħaer* ‘д’ ‘солнце’, *ińa* ‘ремень, веревка, вожжа’, *ńa* ‘брат, сестра’, *mǎta* ‘употребляемый [> олень]’, *-kan* PxSg1Dat,⁵ *-da* PxSg3, *-ħ* Gen; Lehtisalo 1956: 177, Tereščenko 1965: 145, 272, 335, 508, 721, 746.)

2.4.5.2. Jenyiszeji:

(a) (ez a ritkább típus:) *keδer-ʔ koba-δa* ‘шкура дикого оленя’, *ty-ʔ xoba-da* ‘шкура оленя’ (Tereščenko 1973: 42) ~ (b) *abǎ-ń page-∅* ‘паница моей старшей сестры’ (Kim 1990: 101). (Vö. *δba* ‘ältere Schwester’, *page* ‘Kleid, Panitza’, *keδe* ‘wildes Rentier’, *koba* ‘Haut, Pelz, Fell’, *tea* ‘Rentier’, *-ʔ* Gen, *-δa*, PxSg3, *-ń* PxSg1Gen; Mikola 1995: 83, 117, 120, 179.)

2.4.5.3. Tavgi:

(a) „В изафетных конструкциях нганасанского языка наблюдается изменение структуры – посессор употребляется не в форме генитива, а в форме номинатива” (Kim 1990: 101, még vö. Tereščenko 1973: 42), pl. *niniŋə-∅ koru-tu* ‘дом моего старшего брата (букв. старший брат-

5 Kim (1986: 55) a *ńakan* szóalakat genitivusnak minősíti, de ez csak egyes számú birtokos személyjeles dativus lehet (vö. Hajdú 1968: 43–44, Tereščenko 1966a: 381).

мой дом-его), ez azonban valószínűleg annak köszönhető, hogy a genitivus a tagiban (is) visszaszorulóban van,

- (b) olykor azonban még találkozni a ragjával (ld. Tereščenko 1979: 76–77, még vö. Joki 1971: 1–4), *desi-nə bəŋ-∅* 'собака моего отца' (Kim 1990: 101). A Tereščenko által közölt birtokos szerkezetekben a birtokszó szinte mindig birtokos személyjel nélkül szerepel, pl. *ni-∅ ŋəjbuo-∅* 'голова женщины' (Tereščenko 1979: 76, még vö. 77–78). (Vö. *nini* 'старший брат', *-mə* PxSg1, *koru'* 'Haus', *desi* 'отец', *bəŋ* 'Hund', *bə* 'Weib', *~aewiá* 'Kopf', *-tu(?)*, *-zi(!)*,⁶ *-nə* PxSg1Gen; Castrén 1855/1974: 43, 49, 68, 86, Tereščenko 1966b: 423, Helimskij 1994: 127, Wagner-Nagy 2002: 82.)

2.4.5.4. Kamasz:

- (a) *koptu-n dugan-de* 'die Verwandten des Mädchens' (Künnap 1971: 58, Kim 1990: 101), *kudā(j)-∅ nie-t* 'Gottes Tochter' (Donner – Joki 1944: 132), *jaχšə ĩne-n ulu-t* 'a good horse's head (in fact: a good horse's his-head)' (Künnap 2004: 145)
- (b) *di ne-∅ bajkə-∅-bə* 'diese Weibes Hals', *tōru ĩne-n tōru kunda-∅* 'die braune Mähne des braunen Pferdes' (Donner – Joki 1944: 132, 133). (Vö. *koptə* 'Mädchen', *tugan* 'Vetter, Kusine; Verwandte', *jaχšə* 'gut', *ĩne* 'Pferd', *ulu* 'Kopf', *kudaj* 'Gott', *nī* 'Sohn, Knabe, Junge', *di* 'er', *ne* 'Weib, Frau', *bajkə* 'Nacken, Genick', *tōru* 'braun', *kundu* 'Mähne', *-n* Gen, *-t*, *-də*, *-de* PxSg3, *-bə* nyomatékosító partikula; Donner – Joki 1944: 7, 13, 22, 33, 34, 44, 48, 73, 74, 129, 138, 189, 195.)

2.4.5.5. „В селькупском языке почти каждый диалект занимает особое положение в отношении изафетных конструкций. Язык тазовских и енисейских селькупов наиболее »скуп« на изафет. В остальных диалектах изафетные конструкции применяются шире, а у чумылькупов и

---

6 Kim (1986: 55, 1990: 101) szerint az e. sz. 3. sz. birtokos személyjel hangalakja *-tu*, egyéb forrásaim viszont határozottan *-zi* formában adják meg ugyanezt (pl. Tereščenko 1966a: 423, 1966b: 96).

шëщкупов наблюдается преимущественное использование посессора, оформленного локативным формантом *-нан*, ср.:”

(a) *oppo-n tibiqun-di* ‘муж сестры (букв. сестры муж-ее)’, *ñeñandi-nan i-di* ‘сын твоей сестры’ (Kim 1990: 102, még vö. Kuznecova et al. 1980: 187)

(b) *äsä-ni mãt-∅* ‘чум моего отца’ (Kim 1990: 101). (Vö. *apá* ‘ältere Schwester’, *teb* ‘Mann’, *tibel-gum* ‘Mannsperson’, *ñeñ* ‘Schwester’, *ij* ‘Kind, Sohn’, *esi* ‘Vater’, *māt, mãt* ‘Zelt’, *-n* Gen, *-nan* agglutinálódóban lévő névutó, *-di, -ti* PxSg3; Castrén–Lehtisalo 1960: 9, Hajdú 1968: 138, Erdélyi 1969: 35, 41, 126, 141.)

4. Összegzés

Az uráli nyelvekben tehát a főnévi birtokos jelzőből és a birtokos személyes birtokból álló szerkezet („izafetszerkezet”) az alábbi séma szerint formálódik meg: „Nomen-Nom/Gen/Dat/Loc/Postp_{Loc} + Nomen-PxSg3/PxPl3”. Az előzőkben többször is volt szó arról, hogy – a magyar kivételével – a birtokos szerkezetben nem kötelező a birtokszón a birtokos megjelölése birtokos személyjellel, ha ez megtörténik („izafet”), akkor annak topikalizáló funkciója van; az „izafetszerkezetet” alternative alkalmazó uráli nyelvek közül a következőkről mondták ezt ki expressis verbis: a mordvinról Keresztes (1990: 75), a votjákról Vahrušev (1970: 85), a zürjénről Serebrennikov (1955: 12–13), az osztjákról Nikolaeva (1999: 367), a vogulról Rombandeeva (1973: 64), a szamojédról Tereščenko (1973: 42) és Kim (1990: 101); Lytkin (1955: 140–141) szerint a zürjénben a birtokos akkor van hangsúlyozva, ha genitivusragos.

Irodalom

ALATYREV, V. I. (szerk.) [Алатырев, В. И. (отв. ред.)], (1970), Грамматика современного удмуртского языка. Синтаксис простого предложения. Ижевск.

- ALHONIEMI, Alho (1993), Grammatik des Tscheremissischen (Mari). Mit Texten und Glossar. Hamburg.
- BARTENS, Raija (1999), Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys. MSFOu 232.
- BEKE Ödön (1911), Cseremisiz nyelvtan. Finnugor Füzetek 16. Budapest.
- BERECZKI Gábor (1983a), A Volga-Káma-vidék nyelveinek areális kapcsolatai. In: Balázs, János (szerk.), Areális nyelvészeti tanulmányok. Budapest. 207–236.
- BERECZKI Gábor (1983b), A török nyelvek hatása a magyarra. MSFOu 185: 59–72.
- BERECZKI Gábor (1984), Die Beziehungen zwischen den finnougri-schen und türkischen Sprachen im Wolga-Kama-Gebiet. NyK 86: 307–314.
- BERECZKI Gábor (1990), Chrestomathia Ceremissica. Budapest.
- BERECZKI Gábor (1992), Türkische Züge in der Struktur des Syrjänischen und ihr Ursprung. In: Deréky Pál – Riese, Timothy – Sz. Bakró-Nagy Marianne – Hajdú Péter (szerk.), Festschrift für Károly Rédei zum 60. Geburtstag – Emlékkönyv Rédei Károly 60. születésnapjára. Wien – Budapest. 71–76.
- BERECZKI Gábor (1993), The Character and the Scale of Turkic Influence on the Structure of Finno-Ugric Languages. In: Brogyanyi, Bela – Lipp, Reiner (eds), Comparative-Historical Linguistics: Indo-European and Finno-Ugric. Current Issues in Linguistic Theory. 97. Amsterdam – Philadelphia. 509–519.
- BEZNOSIKOVA, L. M. (szerk.) [Безносова, Л. М. (отв. ред.)] (2000), Коми-русский словарь. Сыктывкар.
- BIRTURK, Aysenur Akyuz – Fong, Sandiway (2001), A Modular Approach to Turkish Noun Compounding: The Integration of a Finite-State-Model. <http://afnlp.org/nlprs2001/pdf/0062-01.pdf>
- COMRIE, Bernard (1981), The Languages of the Soviet Union. Cambridge – London – New York – New Rochelle – Melbourne – Sydney.

- CYGANKIN, D. V. [Цыганкин, Д. В.] (1978), Грамматические категории имени существительного в диалектах эрзя-мордовского языка (определенности-неопределенности и притяжательности). Саранск.
- CYGANKIN, D. V. (szerk.) [Цыганкин, Д. В. (отв. ред.)] (1980), Грамматика мордовских языков. Фонетика, графика, орфография, морфология. Саранск.
- DONNER, Kai – Joki, Aulis, J. (1944), Kamassisches Wörterbuch nebst Sprachproben und den Hauptzügen der Grammatik. LSFU VIII. Helsinki.
- ФЕОКТИСТОВ, А. Р. [Феоктистов, А. П.] (1963), Категория притяжательности в мордовских языках. Саранск.
- FOKOS Dávid (1960), Etimológiai, jelentéstani és szintaktikai adalékok. NyK 62: 101–111.
- FOKOS-FUCHS, D. R. (1962), Rolle der Syntax in der Frage nach Sprachverwandtschaft mit besonderer Rücksicht auf das Problem der ural-altaischen Sprachverwandtschaft. UAB 11. Wiesbaden.
- HAIDER, Hubert – Zwanziger, Ronald (1984), Relatively Attributive: The 'ezāfe'-construction from Old Iranian to Modern Persian. In: Fisiak, Jacek (ed.), Historical Syntax. Berlin. 137–172.
- HAJDÚ, Péter (1968), Chrestomathia Samoiedica. Budapest.
- HONTI László (1978), Tromagani osztják szövegek. NyK 80: 127–139.
- HONTI László (1982), Vaszjugáni osztják szövegek. NyK 84: 121–164.
- HONTI László (1984), Chrestomathia Ostiacica. Budapest.
- HONTI László (1992), Morphologische Merkmale des nominalen Prädikats in einigen uralischen Sprachen. LU 28: 262–271.
- HONTI László (1993), A névszói állítmány alakтана az osztjákban. In: Sz. Bakró-Nagy Marianne – Szij Enikő (szerk.), Hajdú Péter 70 éves. Budapest. 135–142.
- JARCEVA, V. N. (szerk.) [Ярцева, В. Н. (отв. ред.)] (1990), Лингвистический энциклопедический словарь. Москва.

- JOKI, Aulis J. (1971), Über das Element *n* in der samojedischen Deklination. FUF 39: 1–17.
- KÁLMÁN Béla (1976), Chrestomathia Vogulica. Budapest.
- KANGASMAA-MINN, Eeva (1984), On the Possessive Constructions in Finno-Ugric. NyK 86: 118–123.
- KARJALAINEN, K. F. – VÉRTES E. (1964), Grammatikalische Aufzeichnungen aus ostjakischen Mundarten. MSFOu 128.
- KERESZTES László (1990), Chrestomathia Morduinica. Budapest.
- KERSLAKE, Celia (1998), Ottoman Turkish. In: Johanson, Lars – Csató Éva Ágnes (eds) (1998), The Turkic Languages. London — New York. 179–202.
- КИМ, А. А. [КИМ, А. А.] (1986), Способы выражения посессивности в самодийских языках. In: Языки народов севера Сибири (сборник научных трудов). Новосибирск. 51–60.
- КИМ, А. А. [КИМ, А. А.] (1990), Выражение посессивности в самодийских языках. In: Fedjuneva, G. V. (szerk.) [Федюнева, Г. В. (отв. ред.)], Материалы VI международного конгресса финно-угроведов. Том 2. Москва. 100–102.
- KUZNECOVA, A. I. – HELIMSKIJ, E. A. – GRUŠKINA, E. V. [Кузнецова, А. И. – Хелимский, Е. А. – Грушкина, Е. В.] (1980), Очерки по селькупскому языку. Том I. Москва.
- KÜNNAP, Ago (1971), System und Ursprung der kamassischen Flexionssuffixe. I. Numeruszeichen und Nominalflexion. MSFOu 147.
- KÜNNAP, Ago (2004), Some more possible traces of the lost Uralic language chain of North-East Europe. FU 26: 134–150.
- ЛЫТКИН, В. И. (szerk.) [ЛЫТКИН, В. И. (отв. ред.)] (1955), Современный коми язык. Учебник для высших учебных заведений. Фонетика, лексика, морфология. Сыктывкар.
- ЛЫТКИН, В. И. – МАЙТИНСКАЈА, К. Е. (szerk.) [ЛЫКИН, В. И. – Майтинская, К. Е. (ред.)] (1966), Финно-угорские и самодийские языки. Языки народов СССР III. Москва.

- MAJZEL', S. S. [Майзель, С. С.]. (1957), *Изафет в турецком языке*. Москва – Ленинград.
- MENGES, Karl H. (1968), *The Turkic Languages and Peoples. Introduction to Turkic Studies*. UAB 15. Wiesbaden.
- NIKOLAEVA, Irina (1999), *Object agreement, grammatical relations, and information structure*. *Studies in Language* 23: 331–376.
- PENGIŤOV, N. T. (szerk.) [Пенгитов, Н. К. (отв. ред.)] (1961), *Современный марийский язык. Морфология*. Йошкар-Ола.
- PEREVOŠČIKOV, P. N. (szerk.) [Перевощиков, П. Н. (отв. ред.)] (1962), *Грамматика современного удмуртского языка. Фонетика, морфология*. Ижевск.
- POZDEEVA, A. A. [Поздеева, А. А.] (1949), *Синтаксические функции именной основы на -эз и -ыс в пермских языках. Автореферат диссертации на сосикание ученой степени кандидата филологических наук*. Ижевск.
- ROMBANDEEVA, E. I. [Ромбандеева, Е. И.] (1973), *Мансийский (вогульский) язык*. Москва.
- SEL'KOV, N. N. [Сельков, Н. Н.] (1967), *Современный коми язык. Часть вторая. Синтаксис*. Сыктывкар.
- SREBRENNIKOV, B. A. [Серебренников, Б. А.] (1955), *О взаимодействии языков (проблема субстрата)*. *VJa* 1955/1: 7–25.
- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1956), *Материалы и исследования по языку ненцев*. Москва – Ленинград.
- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1962), *О выражении посессивных отношений в самодийских языках*. In: Lytkin, V. I. – Majtinskaja, K. E. – Serebrennikov, B. A. (szerk.) [Лыткин, В. И. – Майгинская, К. Е. – Серебренников, Б. А. (ред.)], *Вопросы финно-угорского языкознания. К 70-летию со дня рождения члена-корреспондента АН СССР Д. В. Бубриха*. Москва – Ленинград. 81–93.
- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1966a), *Ненецкий язык*. In: Lytkin – Majtinskaja 1966: 376–395.

- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1966b), Нганасанский язык. In: Lytkin – Majtinskaja 1966: 416–437.
- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1966c), Энецкий язык. In: Lytkin – Majtinskaja 1966: 438–457.
- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1967), К развитию атрибутивных отношений в самодийских языках. In: Alatyrev, V. I. (szerk.) [Алатырев, В. И. (отв. ред.)], Вопросы финно-угроведения. Выпуск 4. Ижевск. 234–242.
- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1973), Синтаксис самодийских языков. Простое предложение. Ленинград.
- TEREŠČENKO, N. M. [Терещенко, Н. М.] (1979), Нганасанский язык. Ленинград.
- VAHRUŠEV, V. M. [Вахрушев, В. М.] (1970), Изафетные конструкции в удмуртском языке. In: Zaharov, V. N. (szerk.) [Захаров, В. Н. (ред.)], Записки. Выпуск 21. Филология. Ижевск. 78–106.